

**ADANA VALİLİĞİ VE FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
KURUMUNA SUNULUR - ADANA**

**1, ULUSLARARASI KARACAOĞLAN VE ÇUKUROVA
HALK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU Adana :
21 - 23 Kasım 1990**

**PROF. MUSTAFA KEMAL KARAHASAN, Yugoslavya
KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE ESTETİK,
ETİK, PSİKOLOJİK VE PSİKOANALİTİK
ELEMEN VE DEĞERLER**

" ...Sanatı kafayla anlamak ve duymak,
kalbin iştiraki oimadan, ayaklarla
anlamaktan beterdir..." (V.
Byelinski)

Karacaoğlan, Türk milletinin sürekü değerlere malik olan bir tarihsel kişisidir, şairidir demek, değerlendirmekte yetersizdir, çünkü onun şiirlerinde hem estetik, hem etik, hem psikolojik, hem de psikoanalitik elemanlar vardır, bunıarsa- sanatsal değerlerle sarmaş dolaşmış bir yaratıcılıktır. Onun için, Karacaoğlan'ın şiirlerini, yalmz kafayla anlamak ve duymak yetersizdir, onları kalple, ruhla canla, tüm duygularla - anlamak ve yaşamak gerektir. Burada, başta zikrettiğim büyük dünya ve Rus eleştirmenin sözlerini kullandım ve hemen, V. Byelinski'den sonra, diğer bir büyük yazar olan Turgenyevi'de zikrediyorum: " Sanat öyle büyük bir varlıktır ki, tüm insanı hemen hemen kaplar ve kapsar, tüm kabiliyetleriyle..."

Karacaoğlan'ın şiirlerini ve bunların sayesinde kişiliğini anlamak, duymak, yaşamak ve onlarla insanlaşmak, Türkleşmek, toplumsal adarn olmak - Karacaoğlan'la uğraşanların kutsal görevidir ve aynı zamanda böyle bir 1. ULUSLAR ARASI SEMPOZYUMU'nda vazifesi olacaktır. Adana'da Karacaoğlan üzerine düzenlenen bu bilimsel oturumun gayesi ve gelecekteki aydınlatıcı emelleri üzerine, yine, daha bir defa, V. Byelinski'ye dayanmak bana bir borçtur:

"Hazırlanmadan yada hazırlamadan, bilimi kullanmadan yada bilimsiz surette insanlarda güzellik duygularını geliştirmekte sanat sunulmaz, sunulamaz..." Demek ki - bilime de dayanmak gereklidir.

11 " " Bu eleştirisel ve anaiiktik yorumumu yazmakta, Karacaoğlan Hayatı ve Sanatı, Halil Aktüccar, İstanbul, 1984 ve Karacaoğlan Yaşamı ve Şiirleri, Ahmet Köklügiler, İstanbul 1984 yıllarıdır; Dr. Tahir Kutsi Makal dostuma şükranlıyım ki bunları bana temin etmiştir.

Çünkü, ana babaların, okulların, yayın basın kurumlarının ve tüm Türk Toplumunu ve insanlık toplumlarının en büyük görevi - çocuklarla gençlerin, gençlerle yaşlıları, sürekli olarak, gece gün, uyanık ve uykuda olarak bile, Edebiyata sürülemektir, somut olarak, bu Türk Edebiyatının Karacaoğlan'ın şiirlerine vardır.

Aşırı olası, daha bir defa, daha bir büyük yazarı Lav N. Tolstoy'u zikredeceğim:

"Sanatta yaşamak, zannıma göre, her insan kişiliğinin doğallığında yatar, bu bir gerçek ve doğal ihtiyaçtır ve onun memnun edilmesi elzemdir..."

Soyut sanattan somut olan Karacaoğlan'ın sanatına gelince, Tolstoy'un pek haklı ve doğru dediği geçerlidir, hem Türkiye, hem de insanlık toplumu için!

Karacaoğlan'ın şiirlerinde, estetik, etik, psikolojik ve psikoanalitik eleman ve değerlerin peşinden giderek şu yüksek değerde olan şiirlerin elmaslarına, altınlarına, cevahirlerine şahit olarak onları candan ve derinden duyacağız: "Söylerim söylerim sözümde almaz; / Mideyim cahildir halimden bilmez; / Bu dostluğun senin boynuna sürmez; / Anadan, atadan soy olamayınca..," Bunun manası-hem psikolojik hem de etiksel-dir. Devamen: "Aman da deli gönül amana; / Kalmadı iyi gün der'i zamana; / Cevheri de denk ettuler samana; / Yük masnıtı bulmaz denk olmayınca..." Bu kıtada hem estetik hem de pedagojik değer vardır.

"Senin meskenindir kayalar sengi; / Kokusu menekşeye-güldür irengi; / Aradım dünyayı bulunmaz rengi; / güzel yatağında birer menevşe..." Burada estetik metaforların zenginliği ve orijinalliği herkesin gözlerine ve duyarlık damarlarına çarpar. Yada: "Selam versem selamını alırım; / El bağlarım divanına dururum; / Akıbeti yar yoluna ölürüm armağanım yoktur, candan ziyade..," "Güzel sanatlarda metaforik kıyaslamalar - en büyük üstadlıktır, ama bunların, Karacaoğlan'a aitlerin emsali cidden azdır bu Dünya Edebiyatının

tarihinde!... Hemen daha Şu güzel ve manalı kıtaya rastlamak ne hoş ve coŐturucudur: "Őunda bir güzelin salınıŐını; / Setviye benzettim dallar içinde; / İrmak kenarında derya yüzünde; / Kuğuya benzettim gller içinde..." Karacaoğlan -yalınız bir Őair değil, o bir ressamdır da: "Ak imiŐ gerdanı beyaz kar gibi; / Boyu gl ağacı, selvi dal gibi; / Seherde açılan gonca gl gibi; / Sandım kan damlamıŐ karın üstüne"

Bu Őiirin dörtlüğünde ne kadar- ince, hassas ve LAO KON'da ki aranan ressamcılık ustalığı vardır! Hemen, biraz sonra, Karacaoğlan, ressamlıktan uzaklaŐıp, ektiksel anlamlarına koŐuyor.

"Zehirdir kötünün ekmeği yenmez; / Mert olan erkeğin iŐıĐı sönmez; / Bir güzel seversen sözünden dönmez; / Sevdığinin halinden de bilmeli..." Kötülük - zehir demek, mertlik- sönmez iŐık demek, glenin sevgisi - iki yüzlü değildir,severse - cidden sever güzel kiŐi. Yine, ikinci kıtasında. Karacaoğlan : " Dolandım dağlan borlara düŐtüm; / Kız senin derdinden odlara düŐtüm; / çaresi bulunmaz derlere düŐtüm; Dostunun derdine ortak olmalı..." Dost düğünde değil, ağır anlarda - kendisini bildirir, ispatlar. Bu iki kıtali Őiirde - Karacaoğlan'm fikirle - metaforluğu,-iyilikle güzelliği birleŐiyor, diyalektik bir bütünlük haline gelmektedir.

Yine, ressamcılık ustalığıyla, Őairimizin szieri: "evvel bahar yaz ayları atıldı; / Paralandı bulut gke atıldı; / Akan sular buz oldu tutuldu..." insanın karakterini inceleyen ve bunun elemanlarında en faziletlisi ve değerlisi mutlak -yiğitlikdir: "Yiğitin iyisin nerden bileyim; / Yüzü güleç kendi yaman olmalı; / Kasavet serine geçtiği zaman ; / Gönlünün gamını alan olmalı..." Karacaoğlan cesur kiŐiyi daha da resimli bir tablo üzerinde çizmektedir: "Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar; DüŐmanı görünce ayağa kalkar; / Kapar muzrağını meydana çıkar; / Yiğidin ardında duran olmalı..."

Karacaoğlan. hem psikolog hem de sanatkar olarak, insan duygularından en fazla sevgi duygusuna bağlıdır: "Benim yarım gide gide donandı; / ikrar verdi cahil gönlüm inandı; Ay geldi de orta yeri dolandı; / Seherin yelleri esii gelmedi..." Sevginin çeŐit, olumlu yada olumsuz koŐullara da bağlı olduğunu kendisinden anlıyoruz: "AteŐ yanmayınca, tütün m tüter; / Ak göğsün üstünde imen mi biter; /Vakti gelmeyince

bülbül mü öter?..."

Daha sonralarının incelemesinde göreceğimiz gibi - Karacaoğlan yalnız psikoloğ değil de, psikoanalitik gibi kendisini ve tüm aşıkları aydınlığa atıyor: "Şu aşkın ateşi sönmüyor, serde; / Ah çeker ağlarım gezdiğim yerde; / Ben burda kalmışım dost gurbet elde; / Beni ilden ile atar ayrılık..." inancını kaybetmeyen yazar, yine de yaşamsal nigbinliğini bu şekilde tasvir ediyor: "Aşıklar sadıklar kavuşur elbet; / Dost ile bir saat yapsam muhabbet..." Aşk duygusu - yalnız cinsel değildir, kadın erkek arasında meydana gelen duygu değildir, bir de dostluk aşkı ve yakınlığı vardır, böyle dostların muha-betkeri - ruhsal gıdadır, insanoğlu yalnız kalırsa çekilen varsa, ona yardımda bulunan olmalı: "Ağlamışsan gözyaşını şileyim; Söyle derdin neyse ben de bileyim; / Eğer yalnızsan yoldaş olayım..." Çünkü, yazara göre, "Ağacın iyisi özünden olur; / Yiğidin iyisi sözünden olur; / El için ağlayan gözünden olur..." Dertli veya hasta insanı - dertsiz veya sağlam insan yakından anlamaz, onunla hem derd çekemez olduğu için yazarın tutumu şöyle:

"Başı pare pare dumanlı dağlar; / Hastanın halından ne bilir sağlar; / Bozulmuş siyeci virane bağlar; / Bülbülün konduğu güller perişan..." Yada insanların olumsuz yada olumlu karakterlerine bir şiirsel bakış ve incelemeyi şöyle de görmekteyiz:

insanın kötüsü eyilikten bilmez; / Kursakıza öğüt versen de almaz; / insan çiğ süt emmiş itimat olmaz; / Kapında hizmetkar kulundan sakın..." Devamen Karacaoğlan'ın şu satırları da gayet önemli ve öğreticidir: "Kötü insan doğru gitmez yoluna; / İyi insan hoş gerçirir diline; / Elini sunma ki yarin gülüne; / Dikeni var batar elinden sakın..."

Karacaoğlan'ın sanatla iyilik, güzellikle ahlaklık, fikirle duygusallık, ressamcılıkla psikolojik derinlikleri - kendisinin şiirlerinde, tümüyle, ama yer yer, parça parça, özel kıtalarında

bilhassa, gayet aydınlatici bir parlaklıkla meydana gelir. Bunun için yine daha bir estetik ve feylezof adamının sözlerini burada aktarmakla düşüncemi tamamlayacağım:

"Sanatsal faaliyetimin yegane gayesi "estetik duygu" yaratmakla kafi olduğunu sananlar yanlış yoldadır, çünkü sanat eserlere yalnız güzelliğe karşı sarkıntık yaratmakla kalmaz, hemen kendisinin her yanlı ve her yönlü etkisiyle - insanın bütün kudret ve kabiliyetlerine tesir eder..." (Çernişevski)

Karacaoğlan ve sevgi - bu yazarın kişiliğini ve genellikle yaratıcılığın konusu olan sevgiyi ayırmak hiçte mümkün değildir, sevgiyi aklından geçirdinmi, hemen Karacaoğlan oradadır. Karacaoğlan!¹ hatırladığın zaman - sevgi, bütün güzellik ve tadlarıyla, cazibe ve çekicilikleriyle gözlerin önüne çıkacaktır. Bir bakın şu satırlara:

"Sana derim allı gelin has gelin; / Suya gider sağ elinde tas gelin; / Yedi yıldır ben sevdana düşeli; / Kerem eyle şu sevdamı kes gelin..." Yada, yazarımızın şiirlerinin peşinden giderek, hemen şunları da yakalayalım: "Kız seninle böylemiydi pazarım; / Kara kaşlarında kaldı nazarım; / Yol üstünde kazmasınlar mezarım; / Yar gelip geçtikçe yanıp durmasın.../ Yada ardındakiside buna benzer: "Kız seninle bir bahçecik dikiyim; / Ayvasından turuncundan satalım; / Gel sarılıp bir gecelik yatalım; / Ah'u zarım sende kalıp durmasın..." Hemen hemen, daha şunu da bunlara ekleyelim: "Yare selam söylen seher yelleri; / Çıkip şu yollara naz eylesen; / Bağları ak güllü derin gölleri; / Uçan turnaları kaz eylesen..."

Hep güzellere gözleri konan Karacaoğlan'ı n şu mısrasında da pek nazik ve ince ruhlu içeriği vardır: "Coşkun sular gibi akıp durulma; / Kuru gazel gibi esip savrulma; / Nerde güzel görsen ona çevrilme; / Bizim ilde cana kıyar beyler var..." Başka yönden ve güzellik harmonisine sarkık olan şu kıtaya deyinmeden olamaz: Yada şuna bir yanaşın: " Artırayım ahım ile zarımı; / Harcedeyim elde olan varımı; / Önde sonda vereceksin yarimi; / hemen ver hey güzel Allah, hemen ver..."

V. Götenin dediği gibi - Karacaoğlan'da bir duyguyu derinden yaşamadan onu kaleme almamış, çünkü, "kendi şiirlerimde ebedi yapmacık duygulara baş vurmamışındır, ya-

şamadığım duygulan kaleme almamışımmdır, beni derinden yakmayan ve bana ağır azaplar yaratmayanları yazmamı-

şımdır,, (V. Göte)

Karacaoğlan'da yaşayıp çektiklerini böyle dile getirmiştir:

"Yağmur yağdı, yollarına sapayım; / Hak dindir, dost dinine tapayım; / Çeviriver al yanaktan öpeyim..." Yada: "Gariplik, gurbetlik düşmüş özüme; / Kudret sürmesini çekmiş gözüme;/ Dökünce zülfünü bedir yüzüne; / Ben sandım ki bulut aya bağlıdır..."

Uçsuz bucaksız ilham kaynağı olan Karacaoğlan'm yaratıcılığında, hep karamsar değildir, sonrası - beyazlara bürünmüş güneş gibi anları da vardır: " Gene bahar oldu, açıldı güller; / Figana başladı, gene bülbüller; / Başka bir hal olup açtı sümbüller; / Aşıkların del'oldu zamandır..." Arkasından benzeri de vardır: "Gene bülbül bilir gülün halinden; / Yeter deli oldum yarin elinden; / Aşıp aşır gelir yayla belinden; / Yardan bize gel olduğu zamandır..."

insanoğlunun bazan aklıda şaşkın olur, bilmediği yollara sapar, gerekmediği kişilere gönül verir ve sonra çeker mi çeker ve bunun için, Karacaoğlan'da nasihatlarla da rastlıyoruz:

"Ördeksiz göllerin avı avlama; / Vefasız dilbere gönül bağlama; / Ben yolcuym, beni yoldan eyleme; / Ver bana bir öğüt, aklım şaşkındır..." Çünkü yazar böyle tecrübelerle de sahiptir: "Ey yar, melil melil bakma yüzüme; / Bir od düştü, yanar oldu Özüme; / Dünya zindan görünüyor gözüme; / Nazlım senden ayrılmamız tez oldu..."

Sanki, Van Gog gibine benzeyen bir ressama rastlar da onun fırçasından çizilen güzelin resmine şahit oluyoruz. Karacaoğlan'ın bu dörtlüğünde, bu şaheserinde:

"Sevdiğim üstüne dört libas giymiş; Bir kara, bir yeşil, bir al, bir beyaz; Güzellere dört şey adet olunmuş; Bir şive, bir cilve, bir eda, bir naz." Hemen ardından Karacaoğlan'ı ressam olarak görmekle kalınmıyor, onu adeta bir öğretmen olarak görüyoruz, şu

kitasında:

"Ehildir hüsnünü muhalif etme,
Mek'teb'i irfanda bir kadem g'itme,
Sana d'ört s'öz'üm var sakın unutma:
B'ir 'öğren, bir 'öğret, bir oku, bir yaz!" Bu son kıta ile bağlı
olarak V, G'öte'nin daha bir akıllı

dediğini ileri süreyim:

"Sanatkarı da eğitimleştirmek - her diğer bir iktidarı eğitimleştirmeğe benzer. Bizim kudretlerimiz, kendiliğinden çok Őeyler yapar yaratır, ama onlar, başlangıçlarında o kadar kuvvetli değillerdir, onun için özel eğitimse bakım gerekir, kudretli olmak için..." (V. G'öte)

Üslup, kafiye, ritmik ve sanat - Şiirsel dilinin ustalığı Karacaoğlan'ın - genellikle, pek üstündür, vefeki bu bakımdan düşük bölümleri de vardır (normaldir her büyük yazara bu keyfiyet). Burada, Karacaoğlan'ın buna benzer ustadlığını, özel örneklerle, isbat etmeye girişmek raporum elemanıdır:

"Yavru Őahin o'urudu yuvada; / Ulus kuşlar semah kurmuş havada,..;/ "Yavru Őahin oturudu salakta; / Altın küpe efildeşir kulakta..." / ; "Evlerinin önü bakla; / çift güvercin atar takla..." / ; "Almayı dalından almalı değil; /"" irkini güzele vermeli değil..." / ; "Bu gün çay bulandı, yarın durulmaz; / "Gurbette ölenin gözü yumulmaz"; / "B'ülb'ülün mekanı daldan daladır; / "Felek yüzümüze güler aldatır..."

Hem manalı, hem hoş, hem doyurucu, he coşturucu mısralar, ama hem de pek uygun kafiyeli teknik! Sırası gelmişken, Karacaoğlan'ın daha bir kaç ustadca becermiş kıtalarını (sevgiyle dopdolu olanları) burada, antolojik numunesiyle olarak zikredeyim:

"Gökyüzünde tüten olsam; / Yeryüzünde biten olsam; / Albenekli keten olsam; / Yar boynuna sarsa beni..." ; "Yar kolunda burma olsam; / Yedikleri hurma olsam; / Alım alım sürme olsam; / Yar kaşına sürme olsam..." / ; "Bizim kızlar nazlı olur; / "oğu siyah gözlü olur; / "Dağları nergisli olur..." ; "Aşka düşen bade içeri; / Yar yoluna candan geçer; / "Bu dünyaya konan göçer..." / ; "Buna felek derler felek; / "Ne anam bilir, ne dilek; / "Aher ömrümüzü helek..." / ; "Gel gidelim gülistana; "Bakalım bağa bostana; / "Baktım gözüne kaşına; / "Benzetim huma kuşuna ..." / ; "Pir olmayan aşka gelmez; / "Koç ol-

mayan kurban olmaz; / "Ecel gelse derman olmaz..." /; "Yürü
bre yalan dünya; / sana konan göçer bir gün; / "can kafeste
duran kuştur; / Elbet uçar gider bir gün... /

Raporumun son safhalarına varınca, Karacaoğlan'ın
daha birkaç elmaslı ve sanatsal açısından şaheserli mısralarını
inceleyerek, burada sergileştireyim:

"Aşıklar der ne olacak; / Bu dünya mamur olacak..." :
Her seven insan nigbindir, dünya büe mağmur olmazsa, ken-
disi mağmurdur; "Yerimi serin bucağa; / "Suyumu koyun oca-
ğa; / "Kafamı alin kucağa" yada: "Yer üstünde yeşil yaprak; /
Yer altında kefen yırtmak; / "Yastığımız kara toprak..." Fantas-
tik kıyaslamalar, hem anlamlı, hem de ressamı, hem metafor-
lu, hem de ruhsal elemanlar.

Güzel kadın, sevilen kadın, istenilen kadın üzerinde Ka-
racaoğlan'ın yazdıkları şu mısralar, psikoanaliz açısından,
Froyd'un gizli, kapanık veya içten gelen seksüel elemanı
vardı: "Beyaz olsam karalardan seçilsem; / "Bir gül olsam kız
bahçende açılсам; / Kumaş olsam terzilerde biçişem; / Geyin
beni gül bağına baş gelin..."Daha şunu isbat etmekte Kara-
caoğlan; ya kadın onun olacak, ya güzelse bile- güzelliği bel-
lenmeyecektir: " Ben güzele güzel demem; / Güzel benim
olmayınca; / Muhannetin kahrın çekmem; / Gel deyip gel-
meyince..." Şuna da bakınız ne kadar hassastır güzel kadını
tasvir etmekte:

"Bir hoş bir hoş durur eda naz gibi;
Arkasında saçı tel tel saz gibi; Has
bahçe içinde top nerkis gibi...

" Elma elma yanakları al gibi;
Boyu uzar gider selvi gibi;
Seherde açılan gonca gibi..."

Karacaoğlan'ın aşk serüvenleri (yaşamında bile olsa)
yalnız kadının dış güzelliğine bağlı değildir, o kan, mizaç,
nefs

cins, vücutsal ve erotik arzulara da bağlı olan serüvenlerdir: "Gel gönül gurbete gitme; / "Ya gelinir ya gelinmez; / Her güzele meyil verme; / Ya sevilir, ya sevilmez..."; " Koç yiğidin koluna şahbaz gelir; / Yenile sevdiğinden, nice vaz gelir; / Bu gün sıcak gider yarın güz gelir ; / Güzelin koynunda kışlamak gerek..." Yada daha açığına baş vuralım: "Deli gönül gezer gezer gelirsın; / Arı gibi her çiçekten alırsın; / Nerde güzel görseñ orda kalırsın; / Ben senin derdini çekemem gönül; / Santur mu istersin saz mı istersin; / Ördek mi istersin kaz mı istersin; / Tomurcuk memeli kız mı istersin; / Ben senin kahrını çekemem gönül; / "Çıkıp yücelere bakmak istersin; / Coşkun sular gibi akmak istersin; / Her güzelle yatıp kalkmak istersin..."

Sevgiyle eirofik elemanlarına gelince, Karacaoğlan'daki şu mısranın açıklığı her okuru coşturur:

"Bir güzel isterim ahu bakışlı;
Gerdanı bir karış benli nakışlı;
inci dişli olsun hem kara kaşlı;
Boynuna sarılıp yatmak isterim..."

Ve:

"Eme idim ağzındaki dilini Dere
idim koynundaki gülünü..."

Sonuç Olarak: Bu kısa analitik ve eleştirel yazımda Karacaoğlan'ın şirlerindeki estetik, etik, psikolojik, psikoanaiiktik ve aynı zamanda - pedagojik elemanlarına bir göz attım, ancak Türk ve insanlık okurlarına yardımcı olayım, onu, şairi, şiiirlerini, yaratıcılığını candan sevsinler - onlarla hayatları boyunca yaşayıp coşsunlar, çünkü adı geçen yazarın tarihsel değeri de vardır.